

A M A G Y A R

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MUNKÁLÓDÁSÁRÓL

ÉS PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

18⁷⁰/₇₁ -ben

J E L E N T É S E

A Z I G A Z G A T Ó T A N Á C S N A K .

PEST,

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

MDCCLXXI.

A MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADEMIA

MUNKALÖVÉSKÖNYV

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

2 PENZ

1874

1874

ANNOXATOT TÁRSASÁG

1874

NYOMATOTT AZ AKADEMIA KÖNYVTÁRÁBAN

1874

I. A Magyar Tudományos Akadémiának 1870. május 28-tól 1871. május 20-ig harminczöt osztály-, illetőleg összes ülése volt.

1. Az I-ső vagyis *Nyelv- és Széptudományi Osztály* ülésein: jun. 13-án *Szilády Áron* l. t. „mutatványokat“ közle „Firdusi „Sah Name“ című eposzából, a persa eredeti után,“ ugyanakkor *Joannovics György* l. t. „adelékokat“ nyujta „a magyar szóalkotás kérdéséhez“, melylyel egyszersmind előbbi felolvasását bevégezte. Szünidő után, october 3-án, *Ballagi Mór* r. t. „Mésa, Moáb királyának diadal-oszlopa, Kr. sz. előtti IX. századból“ czímen egy nagyobb értekezést kezdett meg, melynek folytatását és végét, az osztály kívánatára, oct. 24-én adta elő, a mikor még kivüle *Tel'fy Iván* l. t. is értekezett „Solomos Dénes költeményei- és a hétszigeti görög népnyelvről.“ A nov. 14-ki ülésen *Fínály Henrik* l. t. értekezése olvastatott fel „a hason értelmű szókról;“ dec. 5-én *Jókai Mór* rendes tagi székfoglalóját tartotta, „Párbaj az istennel“ című beszélyt olvasván fel; ugyanakkor még *Vámbéry Ármin* l. t. bemutatta „Ujgur Nyelvemlékek“ czímen közelebb megjelent munkáját. 1871-ben jan. 2-án *Zichy Antal* l. t. „Horatius satiráiról,“ melyeket magyarra fordított, értekezve foglalta el akadémia székét; s *Toldy Ferencz* r. t. e közös czímen: „Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez“ VI-dik közleményül „Baldi Bertalan magyar-olasz szótáráról“ értekezett; még ugyan-e hó 23-án *Hunfalvy Pál* r. t. „a déli vogul nyelvről“ tartott előadást, *Toldy Ferencz* r. t. pedig e czímen: „Az akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt“ közlé felfedezéseit. A február 20-i ülésen *Budenz József* l. t. „a magyar l és z denominativ igeképzőkről“ első közleményét adta azon érte-

kezésből, melyet később, az osztály kívánatára, márt. 20 án végezett be; *Szilády Áron* l. t. pedig a török „defterekről“ tartott előadást. Márcz. 23-án, az osztály számfeletti ülésén, *Szarvas Gábor* úrnak „Latin fordítóink s a latinosságok“ című értekezése olvastatott. Végezetre, május 1-én *Hunfalvy Pál* r. t. „jelentést“ olvasott fel a „Nyelvtudományi Közlemények“ legújabb kötetéről, — s *Goldzieher Ignác*z (vendég) részéről „A hetes szám az araboknál“ című értekezés adott elő.

Az osztály kiadásában a finn „Kalevala“ fordítása *Barna Ferdinandtól* közelebb megjelent; *Szarvas Gábor* pályanyertes munkája „a Magyar Igeidőkről“ szintén sajtó alatt van. A „Magyar Nyelv Szótárának“ nyomtatása a VI. köt. I. füzetének 15-dik ívéig haladt.

2. A II-dik, azaz a *Bölcészeti, Társadalmi és Történeti tudományok Osztályának* ülésein: 1870. jun. 20-án *Szilágyi Sándor* l. t. „A német uralkodás kezdete Erdélyben. I. Pater Dunod követsége“ s ugyanakkor *Wenzel Gusztáv* r. t. „Kassa város parkét készítésének nevezetességei a XV. század kezdetén. Adalék Magyarország ipartörténetéhez“ című értekezéseket olvastak. A szünet leteltével, oct. 10-én, *Barsi József* l. t. „az emberi öntudat jelen fokáról“ értekezve foglalta el akadémiai székét; *Pauer János* l. t. pedig „Domokos fehérvári prépost családi nevét“ derítette föl. Még azon hó 31-én *Pauler Tivadar* r. t. „az észak-német szövetség büntető törvényéről“ tartott előadást; nov. 21-én *Mátyás Flórián* l. t. „Anonymus időkoráról“ harmadízben értekezett; s *Matlekovics Sándor* úrnak „A tőzsde és az állam“ című értekezését *Keleti Károly* l. t. terjeszté elő. Dec. 12-én ismét *Pauler* r. t. értekezett „az észjog egyetemi tanszékéről, fennállása első századában.“ 1871. jan. 9-én *Csatskó Imre* l. t. „a halálos büntetésről“, *Henszlmann Imre* l. t. „a lőcsei és szepesi krónikákról“ tartának előadást. Az osztály februári ülése, a közbejött akadémiai gyász miatt, elmaradván, márcz. 6-án *Toldy Ferencz* r. t. „Egy XIV. századbéli vezeklő Irlandban“ cím alatt nyujta „adalékot a középkor erkölcstörténelméhez“; ugyanakkor *Keleti Károly* l. t. „Magyarország nemzetiségei statistikai szempontból“ czimen értekezett; *Szilágyi Sándor* l. t. pedig a

„Török-Magyarkori Állam-okmánytár IV-dik kötetét“ ismer-
tette, bővebb előadásban. Az april 3-i ülésen, *Rómer Flóris* l. t.
„a régi Pestről,“ *Szilágyi Ferencz* l. t. pedig ily czímen érte-
kezett: „II. József császár, mint az erdélyi róm. kath. egyház
reformátora.“ Végre, máj. 8-án *Nagy Imre* l. t. „A Lajtha
mint határfolyam“ czímű értekezéssel foglalt széket; *Wenczel*
Gusztáv r. t. pedig „tudósítást“ adott egy „1500-ki ismeretlen
bácsi gyülelésről.“

3. A III-dik, *Mathematikai és Természettudományi, Osz-
tály* ülésein: 1870. május 30-án *Szily Kálmán* l. t. „Jelentést“
tett „a magyarországi méter és kilogramm étalonok össze-
hasonlításáról a francia prototypekkel“ saját és küldött társa
Kruspér István részéről; s ugyan ő *Roller Mátyás* úr érteke-
zését mutatta be: „A naprendszer tovamozdulásáról, az
üstököspályákból ítélve“. A június 27-ki ülésen *Jurányi*
Lajos úr értekezett „a *Ceratozomia* himsejtjeinek kifejlődése-
s alkatáról“; ugyanaz előlegesen bejelenté „újabb tanul-
mányát „egy *Oedogonium* fajról,“ valamint *Szily* l. t. is
Wartha Vincze úrét „a törökpiros szín előállításánál szereplő
vegyfolyadékról.“ Oct. 17-én *Szabó József* r. t. értekezett
„egy bazaltról, *Lőrinczi* mellett, a *Mátra* hegycsoportjában;“
nov. 7-én *Sztoczek József* r. t., az osztály elnöke, *Heller Ágoston*
úrtól, „a hangrezgés intenzitása megméréséről“ szóló
értekezést, *Hirschler Ignác* l. t. pedig dr. *Scheiber S. H.*
bukuresti hazánkfíatól szintén egy értekezést: „a kettős torz-
szülés boncztanáról“ ismertettek. Nov. 28-án *Szily Kálmán* l.
t. *Klein Gyula* úr értekezését mutatta be „a *Pilobolus* gombá-
nak fejlődése- és alakjairól“, s ugyanannak előleges jelen-
tését „két tengeri moszatban feltalált saját szerű testecs-
kékről.“ Jelen évi január 16-án *Than Károly* tartá rendes-
tagi székfoglalóját, „az egyetemi tanítás lényegéről“ –szóló
értekezése első részét előterjesztvén; *Martin Lajos* l. t. pedig
ugyanakkor „a csavarfelületekről“ másodizben értekezett.
Szintén rendestagi székét foglalta el febr. 13-án, *Kruspér*
István: „A párisi méter-prototyp az 1870. augusztusi méter
értekezleten“ czímű előadással; *Balló Mátyás* úrtól pedig
„a szilárd szénkénegről“ szóló értekezés adatott elő. Márcz.
13-án *Jurányi Lajos* úr régebben bejelentett tanulmányát

fejtette ki, e czim alatt: „Az Oedogonium diplan drum (Jur.), s a nemzési folyamat e moszatnál“; ugyanakkor *Than* Károly r. t. saját részéről előlegesen „adatokat“ jelent be „a vér szinképenek ismertetéséhez, a dohányfüst behatására vonatkozólag“, egyszersmind következő vendégek részéről mutatván be értekezéseket: *Wartha* Vinczétől: „Megjegyzések Balló Mátyás „a szénkéneg-hydrat“ czimü értekezésére“; *Balló* Mátyástól: „Előleges közlés a pestvárosi főreáltanoda vegyműhelyéből.“ *Fleischer* Antaltól: A kén-cyankalium egyvegyü módosításáról.“ April 17-én *Zsigmondy* Vilmos „az ártézi kútak körüli észleletei“ előadásával foglalta el lev. tagi székét; *Hantken* Miksa l. t. „az esztergommegyei koral-(burány-) rétegek, és (Budán) a kis-czelli tályag földtani koráról“ értekezett; míg *Klein* Gyula (vendég) „Néhány Florida (tengeri moszat) krystallisációjáról“ és dr. *König* Gyula (szintén vendég) „Az elliptikai függvények alkalmazásáról a magasb fokú egyenletek elméletére“ czimü értekezéseik ugyanakkor lőnek ismertetve. Végre, máj. 15-én *Szabó* József r. t. „az ásványok olvadása meghatározásának általa megállapított új módját“ adta elő; ugyanakkor *Kondor* Gusztáv l. t. „Magnetikai helymeghatározások Magyarországon, 1860-ben; véghezvitték és kidolgozták *Schenzl* G. és *Kondor* G.“ czimü előterjesztést tőn; *Xántus* János l. t. „előleges jelentést a kelet-ázsiai küldetése alkalmával gyűjtött természeti és népismeai tárgyokról; *Than* Károly r. t. pedig „a margit-szigeti hévforrás vegyelemzésének eredményét“ adta elő.

4. Az összes akadémiai üléseken, melyek ez év kezdete óta elkülönözve is tartatnak, az Akadémia folyó ügyei tárgyalásán kívül, emlékbeszédek tartattak, elhunyt akadémiai tagok felett. Így, mult évi nov. 7-én *Gyulai* Pál r. t. „Pákh Albert l. t. felett,“ 1871. febr. 27-én *Suhayda* János l. t. „Császár Ferencz tiszt. tag felett,“ márcz. 27-én *Poor* Imre l. t. „Sauer Ignác“ l. t. felett“ mondtak emlékbeszédet; márcz. 20-án pedig *Zichy* Antal l. t., mint a gr. Teleki pályázat drámabíráló bizottságának előadója, olvasta fel kimerítő jelentését az idej pályázat eredményéről.

1871. febr 3-án, elnök b. Eötvös elhunytá gyászalkalmára, rendkívüli *elegyes ülés* tartatott.

5. Az *Igazgató Tanács*, a közelebbi nagy-gyűlés óta (közbeesvén a szünidő, s egy pár ülés, tárgy nem léte miatt, elmaradván) *hat* rendes havi ülésen intézte az Akadémia anyagi ügyeit. Működése kiváló tárgyat teszi az akadémiai alapítványok telekkönyvi biztosítása, s a Kazinczy-émlék alapítvány tisztába hozatala, mely mindkettő még folyamatban van.

II. Az akadémiai *Állandó Bizottságok* működésének vázolata következő :

1. A *Nyelvtudományi Bizottság* némi változáson ment ez évben által, a mennyiben teendőit szabatossában meghatározta s tagjai számát szaporította. Mert azt kellett éreznie, hogy úgy, a mint van, s azon eszközökkel, melyek rendelkezésére állnak, nem bir megfelelni se a magyar társadalom igényeinek, se a tudomány követeléseinek. A magyar társadalomnak egyik főszüksége, hogy valahára teljes *mester- és műszótárt* kapjon; ezt sokszor a magyar kormány organumai is sajnosan érzik. De egy ily szótár készítése különböző erők összehatását föltétezi, melyek nagy részben az Akadémián, legalább a nyelvosztályon, kívül találhatók. Egy sűrűn megjelenő *folyóirat* volna szükséges, habár csak egy vagy fél iven is, mely a legszélesb körben nemcsak olvasókat, hanem morzsaszedőket és gyűjtőket is szerezne magának; ez által a szertelappangó nyelvadatok leggyorsabban köztudomásra jutnának s a kellő érdek átalánossá válnék. De ily közegnek létesítése és, legalább eleinte, fentartása is, pótló költség nélkül, a bizottság mostani javadalmából ki nem telik. A bizottság mindent megtett, a mi rajta áll; s nem hagyott fel a reménnyel, hogy az érintett két irányban fog valamit tehetni.

„Közleményeiből“ a VIII. kötet 3-ik füzete jelent meg. A IX. kötet a konda-vogul nyelvnek van szánva, melyen *Hunfalvy Pál* r. t. dolgozik, s melyből a szótár már ki van nyomtatva. De minthogy ez a kötet végére jut, nyelvtan és szöveg előzván meg, a bizottság azt határozta, hogy kivételképen az egész kötet egyszerre jelenjék meg. Azért a IX.

kötet 1. és 2. füzetei még nem adattak ki. A X. kötet I. füzetében azonban készül, s közel van a megjelenéshez.

A bizottság egyéb folyó munkálkodása birálatokra s véleményadásokra szorítkozott, melyek néha sok időbe kerülnek, habár kevés tudományos látatjok van is. A nagy szótárhoz, melynek V. kötete egészen megjelent, pótczikkeket ez idén is Grüber József és Lőrincz Károly urak küldöttek.

2. A *Történelmi Bizottság* folytatta a kútfők nyomozását, ezek másoltatását és kiadását. *Megjelentek*, a tavalyi közülés óta, a Monumenták négy, a Török-Magyarkori Emlékek egy kötetei. Sajtó alatt három kötet Történelmi Tár, a Monumenták *nyolcz* kötete, részben már csak néhány iv hián készek, a Török-Magyarkori Emlékek egy kötete, és egy új, sok kötetű gyűjteménynek, a II. Rákóczy Ferencz Levéltárának, két kötete.

Kútfőnyomozások és másoltatások, különösen a velencei, nápolyi és itthon a budai kamarai s a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban történtek. Nyereményeink *Velenczéből* az egykori titkos tanácsnak 1453—70 és 1479—99-ig hozott mindazon végzései, kivonva az államkönyvekből, melyek magyar, horvát és dalmát ügyekre vonatkoznak, s ez országok viszonyaira Velenczéhez s a török portához, különösen Mátyás király idejében, nem csekély világot vetnek. A megbízott Óvári Lipót legközelebb befejezte a *nápolyi levéltár* Anjoui Regestái 378 roppant kötetének magyar történeti szempontból átkutatását, s most a jelentései nyomán a bizottság által kijegyzettek másolásában fáradoz. Ezek mellett a Nemzeti könyvtár tíz kötetéből készített kivonatokat, s ekkép ma holnap a Nápolyi Okmánytár kiadása is megindulhat, mely az Anjouházi és Mátyás királyaink történetére számos új adatot fog tartalmazni. A *kamarai levéltárban* folytatja Wenzel Gusztáv a kiadatlan Árpádkori okmányok másolását a „Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus“ részére; Ugyanott Frankl Vilmos a Pázmány Péter, — Thaly Kálmán pedig a Tököly és II. Rákóczy Ferencz korából fenmaradt emlékek másolásában fáradoznak; s ez utóbbinak felügyelete alatt foly jelenleg a *II. Rákóczy Ferencz levéltárának* már évek előtt, Csengery Antal vezérlete mellett, megindított másolása, minék

folytán e fejedelem történetének ezen becses kútfői, két osztályban — diplomatia, bel- és hadügy — szerkesztés alatt, s a két első kötet már sajtó alatt is, vannak, s kiadásuk, az ország segedelmével, megszűnés nélkül folytattatni fog.

Végre megindult régi *országgyűléseink emlékeinek* nyomozása és másolása is, melyek a Monumenták harmadik osztályának tárgyát teszik.

3. Az *Archaeologiai Bizottság*, miután a régészeti tudomány s a kutatások és gyűjtések iránti kedv ez évben is folytonosan növekedett, bizton állíthatja, hogy az archaeologia hazánkban elég erős lábón áll, miszerint azt a műveltebb osztály egyik kedvencz tudományának elismerve, szemlátomásti haladását jövőre is remélhetjük. Ez örvendetes előbbremene-telt leginkább az *Archaeologiai Értesítőnek* lehet köszönni, mely évről-évre nemcsak az olvasó közönség, hanem a napi sajtó pártolását s méltánylását is kiérdemlette, úgyhogy e szakköz-löny jövőjét biztosítottnak tekinthetjük.

Az olvasó közönséggel való levelezés, jelentés, vélemény-adás 1869-ről 1870-re 271 számról 358-ra szaporodott, s ez évben alkalmasint még élénkebb lesz, miután majd minden postával újabb és buzgó tagok lépnek a bizottság munkásai sorába, kik közt Ó Fenséget József főherceget, Szentiványi Márton lipthói, Ormós Zsigmond temesi főispánokat, Kruesz Chrysostom János pannonhalmi apát urat üdvözli a bizottság. Levelezői közt felemlíti Czóbel Imre urat Arácson, Fleischmann Jenő benzés tanárt Esztergomban, Foltin János, Holländer Leo, Molnár Pál, id. Mogyoróssy János, Pelargusz János, Radisics Jenő urakat, Szilágyi Ferencz földbirtokost stb.

A bizottság ismételve indítványozta az országos archaeologiai bizottság szervezését; kebléből került ki az országgyűlés elé terjesztendő törvényczikk; közbejárásával fog a lőcsei és lebenyi templom, valamint a visegrádi rom, szakszerűleg megóvatni s újra építtetni; munkatársai közül ajánlá Miskovszky Viktor kassai tanárt a szepesi vár fölmérésére, Könyöki József pozsonyi reáltanodai tanárt pedig egy külföldi műutazást előmozdító kormánysegélyre. A komáromi muzeum alapítását ajánlá a vármegyének, s szívesen közbe-

járu, hogy ily gyűjtemények más vidékeken is felállíttassanak s tanulmányra szolgáljanak.

A bizottság *rajzokból*, fadúcokból, térképekből álló *gyűjteménye*, Schulcz Ferencz pótolhatlan munkatárs hagyományának egy része megvételével, valamint Varsányi János, Mekart László, Myskovszky és Könyöki, s Glatz fényképész urak rajzai megszerzésével tetemesen gyarapodott, de közben járt a bizottság, tevékenysége és serkentései által, abban is, hogy (saját gyűjteménye nem lévén) az általa rendezett ásatások eredményei a *m. nemzeti muzeumba* kerüljenek.

A bizottság közbevetése által *útazott* Henszlmann Imre Lőcsére s vidékére; egyébkint útazott Rómer Flóris Szabolcsban, Arad és Vas megyében, s Erdélyben; *ásatásokat* rendelt Haynald Lajos érsek Bácsón, saját költségükön ásattak b. Nyáry Jenő Pilinben és Lapujtón, Varsányi János Aszódon; s a bizottság hozzájárultával: Foltin János Szíhalmon.

Kiadványai ez évben: a „Közlemények“ VII. köt. 2. füzeté, a 3-ik sajtó alatt. A Magyarországi Régészeti Emlékekből megjelent az I. köt. 2-od füzeté; a II-od köt. 1 füzeté, műmellékletei elkésése miatt, csak most kerül nyomtatás alá; az Arch. Értesítőből pedig a IV-dik kötet is be van fejezve.

4. A *Statistikai és Nemzetgazdasági Bizottság*, „Közleményeinek“ VII. k. 1. 2. füzetét bocsátotta ki, melyekben önálló cikkek *Weninger Vinczétől*: Az osztrák-magyar monarchia államháztartása e század első felében; *Keleti Károlytól*: Nézetek a statistika tudományos állásáról; *Matlekovics Sándortól*: A tőzsde és az állam; *Barsi Józseftől*: A magyar-horvát tengerpart hajóforgalma 1868-ban.

A bizottság feladatául jutott e lefolyt évben, *Wodianer* Albert kir. tanácsosnak az Akadémiához intézett ajánlata folytán, pályázatot hirdetni, két éven át 1000—1000 ezüst forintban nyújtandó utazási segélyre, oly ifju számára, ki a nemzetgazdaság terén már idehaza némi jelét adta e pályára való hivatásának, s e részben külföldön kíván bővebb ismereteket szerezni. A pályadíj kezelése a bizottságra ruháztatván, az általa hirdetett pályázatra 23 folyamodó jelentkezett, kiknek igényei behatólag megvizsgáltatván, csaknem egyhangú szava-

zattal *Dobner* Rezső magyar kir. pénzügyi fogalmazó, végzett jogász s néhány jó irányu nemzetgazdasági cikk szerzője választatott, és az alapítónak ajánltatván, jelenleg Lipcsében élvezi az ösztöndíjat, ott hallgatván, a bizottság tanácsa folytán, *Roscher* és egyéb jeles tanárok előadásait; tanulmányai beosztásáról pedig már jelentést is tett a bizottságnak.

5. *A Matematikai és Természettudományi Bizottság*, a múlt évi kezdeményezés kapcsában, *Schulcz*er István gombászi nagy munkáját — melyet szerző, négy foliókötetben és két pótfüzetben, megküldött — őrzés végett az akadémiai könyvtár kézirat-gyűjteményébe határozta letenni, egyelőre azonban még levéltárában tartja, s belőle egyes részeket *Kalchbrenner* Károly l. t. vett magához a végre, hogy, az Akadémia határozata szerint, a kiválóbb fajokat közrebocsássa.

A bizottságnak egyik feladata volt a honunkra vonatkozó meteorológiai viszonyokra is kiterjeszkedni, s így történt, hogy lassankint egy meteorológiai s földdelejjességi észlelédét állított fel: ez azonban csak kezdetnek volt elég, s az ügy továbbfejlesztésére, az Akadémia útján, lépéseket tett a kir. kormánynál egy országos meteorológiai intézet felállítására. Lépéseit siker koronázta, miután a magyar birodalom meteorológiai és magnetikai viszonyainak megvizsgálására s tudományos kipuhatólására 1870. májusban külön országos intézet állítatott fel, mely, mondhatni, az Akadémia ezen bizottsága köréből sarjadzott ki. A bizottság teendői ez ügy körül ennél fogva megszűntek azon fokban mint az előtt, s évi átalányának tetemes része más czélokra fordítható lett.

Honunk természettudományi átvizsgálásának egyik leg-hathatós módja alkalmas szakemberek utaztatása lévén, erre részint a vállalkozó tudósokat segíti költséggel a bizottság, részint maga eszközöl kutatásokat. Jelentkeztek a következők: *Frivaldszky* Imre r. t. ki hazánk keleti szomszédságába Törökországba ment állattani tárgyakat gyűjteni s azokat honunk hasonló tárgyaival összehasonlítva leírni. Az utat megtette, de az eredmény összeírása előtt ereje végkép megtört, azt be nem végezhetette. *Dr. Feichtinger* Sándor, esztergammegyei főorvos, a Csajkások kerületébe s Torontál megyébe tett növényteni kirándulást, melynek eredményét be

is adta; *Kriesch* János, polytechnicum tanár, Felső-Magyarországba ment a halak és hüllők tanulmányozására, s kirándulásairól jelentést tett; *Szabó* József r. t., geologiai tanulmányait a Mátrában s a feldunai trachit-szorosban folytatandó, részesült segélyben. E tárgyra vonatkozólag egy osztály ülésen értekezett.

Kutatásokat eszközölt a bizottság különösen nevezeteshoni barlangjainkban, oly szempontból, vajon ezekben az ő ember maradványai, a negyedkori állatok tetemeivel együtt, előfordulnak-e úgy, mint Európa több nyugati országában. Először az igriczi barlang tüzetett ki Nagy-Várad, illetőleg Élesd közelében. A kutatási tervet a bizottság dolgozta ki s a felügyeletet is maga vitte. A munka megtörtént s rendszeresebben hajtattott végre most, mint eddig, s hiszi a bizottság, hogy a nemsokára közzé teendő eredmény széles körben érdeket fog gerjeszteni.

A Közlemények VI., VII. és VIII. kötetének számai egyidejűleg tételnek közzé, mivel némely értekezés még nem adatván be, az elsőbb két kötetet befejezni nem lehetett.

III. Az Akadémia *kiadványai*, az 1870-ik nagy-gyűlés óta, teljes sorban így következnek:

1) A *Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei* XIII. köt. 4. 5. darab.

2) A *Magyar Tudományos Akadémia Értesítője*. Szerkeszti a főtitkár 1870: 8—18. sz. 1871. 1—6 sz.

3) *Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből*. Szerkesztette *Toldy* Ferencz r. t. X., XI. sz. *Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből*. Szerkeszti *Gyulai* Pál osztálytitkár. I—VI. szám.

4) *Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből*. Szerkeszti *Rónay* Jácint osztálytitkár. I—IV. sz.

5) *Értekezések a Matematikai Osztály köréből*. Szerkesztette *Szabó* József r. t. VI. szám.

6) *Értekezések a Természettudományi Osztály köréből*. Szerkesztette *Szabó* József r. t. XVIII., XIX. sz. *Értekezések a Természettudományok köréből*. Szerkeszti *Szabó* József osztálytitkár I—VII. sz.

- 7) *Nyelvtudományi Közlemények*. Szerkeszti Hunfalvy Pál r. t. VIII. köt. 3. füz.
- 8) *Archaeologiai Közlemények*. Szerkeszti Rómer Flóris l. t. VIII. köt. 1. 2. füz.
- 9) *Régészeti Emlékek*. (Monum. Archaeol.) Pécsnek középkori Régiségei. II-dik Rész. A Pécsi Székes-egyház Domborművei. Írta Henszlmann Imre l. t. Pest, 1870.
- 10) *Archaeologiai Értesítő*. Szerkeszti Rómer Flóris l. t. IV. évfolyam 6—13. sz.
- 11) *Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények*. Szerkeszti Keleti Károly l. t. VII. köt. 1. 2. füz.
- 12) *Mathematikai és Természettudományi Közlemények*. Szerkeszti Szabó József r. t. VII. köt. 3. 4. sz. VII. köt. 1. 2. sz. VIII. köt. 1. sz.
- 13) *Monumenta Hungariae Historica*. I. osztály. Okmánytárak XIV. XV. köt. (Alvinczi Péter Okmánytára. Szilágyi Sándor l. tagtól. I. II. köt.). II. Osztály: Írók: XX. köt. Verancsics Összes Munkái IX. kötete Szalay László és Wenzel Gusztáv r. tagoktól. XXV. köt. Verancsics Összes Munkái X. kötete, Wenzel Gusztáv r. tagtól.
- 14) *Török-Magyarkori Történelmi Emlékek*. Első osztály: Okmánytárak VI. köt. (Török-Magyarkori Állam-Okmánytár IV. kötete Szilády Áron és Szilágyi Sándor l. tagoktól).
- 15) *A Magyar Nyelv Szótára*. Készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János r. t. V. köt. 5. füz.
- 16) *Magyar Tudományos Akadémiai Almanach*. MDCCCLXXI-re. Pest 1871.
- 17) *A Magyar Tudományos Akadémia munkálódásáról és pénztára mibenlétéről 186⁹/₇₀-ben Jelentése az Igazgató Tanácsnak*. Pest, 1870.

IV. Az 187⁹/₁-diki drámai pályázaton a gr. Teleki József díjért, versenyzett 10 vígjáték közül, a jutalom az „Udvari bolond“ címet viselő VI. számúnak íteltetett, melynek szerzője a felbontott jeligés levél szerint *Szigligeti Ede*. Karácsonyi pályaművek ez évben nem pályáztak. Két *Vitéz* és egy *Hölgyalapítványi* jutalomra nem jelentkezett pályázó. A többi pályázat eredménye még ez ülés folytán kihirdetetik.

V. Az Akadémia egyéb munkásságának főbb mozzanatai röviden összevonhatók. Májusban indítványozta s kieszközölte a kir. kormánynál, hogy a méter-rendszer behozatalára Párisban összegyűlt nemzetközi congressusra magyar tudósok is küldessenek, mi, Kruspér és Szily tagok személyében, meg is történt. A *Karácsonyi drámai pályázat*ot, az alapító gróf megegyezésével, czélszerűbben szabályozta, mi által, sikertelen pályázások után, a jutalmak összehalmozódása, megszűnik, s a drámai elmélet ügye előmozdítást nyer. Az *Edl- és Holczer* alapítványból, mely végrendeletileg reá van ruházva, egy orvosi s egy technikai ösztöndíjast már a múlt évben kiküldött. October végén elfogadta *Toldy* Ferencz nevezetes *indítványait* tudományos kézikönyvek iratása és akadémiai folyóirat alapítása iránt, de, leginkább a szükséges költség hiányának zsidbasztó érzetében, a jobb sorsra méltó ügy még függőben van, mint szintén egy előbbi terv is: az idegen nyelvű *Értesítő* füzeteké, az Akadémia munkálatiról. Egy magyar utazó kiküldésének ügye *keletre*, a mongol- és rokonnyelvek tanulmányozása végett, melynek fele költségét *Fogarasi* János r. t. nemesen felajánlotta, a kir. kormány segélyével, immár megvalósul. Néh. *Nagy István* ritka kézirat-gyűjteményét nem vehette meg az Akadémia, de ajánlotta legalább a kir. kormánynak a muzeum számára megvételét. Pest városa felhívását, egy országos *Eötvös-émlék* létesítésére, az Akadémia készséggel fogadta s megválasztotta illető bizottságát.

Könyvtára, ez évben is, nemcsak magánosok ajándékai nyomdai köteles példányok, hanem nagyszámú külföldi tudományos intézettel folytatott, s ez évben jelentékenyen szaporított, csereviszony, valamint, az országos 5000 frt segélyből, vétel útján is szaporodott. *Kézirat és műtárgyak* magán adományozói közül említhetők: *Podhradczky* László úr, ki atyja néh. *Podhradczky* József r. t. irományait, — *Szirmay* Ödön országos képviselő úr, ki szinte pár száz, *Tököly-Rákóczi* korra vonatkozó eredeti levelet, — *Thaly* Kálmán, *Gózon* Imre, *Sárváry* Jakab urak, kik régi könyveket, illetőleg kéziratot szíveskedtek ajándékozni; végre a Rómában időzött magyar főpapság az ottani corvin-codexek becsesb lapjait,

fényképi másolatban saját költségén elkészítetve, méltóztatt megküldeni az Akadémia könyvtárának.

VI. A hazafiak alapítványokban s kegyes hagyományokban nyilatkozó, folytonos részvétét az alább következő *pénztári jelentés* mutatja. Itt csupán a magyar országos segélyt, mely 15000 forintban a történelmi emlékek kutatására s kiadására, valamint azon 5000 forint kormánysegélyt említjük fel, mely a hazai műrégiségek kutatása és leírása céljából bocsáttatott a történelmi s archaeologiai bizottságok rendelkezése alá. Talán megérinthetjük e helyen azt is, hogy a *Kazinczy-Emlék alapítvány* megcsökkent jövedelme pótlásául, az utódok kirendelt évdíjainak levonás nélküli kiadhatása végett, az Igazgató Tanács tagjai (csupán *egy* külső adakozás járulván hozzá) múlt évben 1115 forintot adtak össze sajátjokból.

VII. Végre halál által következő veszteségek sujtották az Akadémiát. 1870. június 2-kán *Engel József* I. osztálybeli lev. tag húnyt el; követte őt jul. 22-kén *Batthyányi Fülöp* herceg, igazgatósági tag; augusztus 14-kén *Podhradczy József* II. osztálybeli rendes tag; oct. 19-kén *Frivaldszky Imre* III. osztálybeli rendestag. 1871. febr. 2-a b. **EÖTVÖS JÓZSEF**, elnöke és II. osztálybeli tiszteleti tagja, kimúltával rendíté meg az Akadémiát; s márcz 10-én *Haidinger Vilmos* külső tag, — máj. 9-én *Érdy János* II. osztálybeli rendes tag halálozott el.

Kelt Pesten, az Igazgató Tanácsnak 1871. május 19-én tartott üléséből.

Lónyay Menyhért,
másod elnök.

Arany János,
főtitkár.

A Magyar tudományos Akadémia

Folyó sz.	Actívum	Osztr. értékben			
		frt	kr	frt	kr
1	Magyar Földhitelintézetnél pénzkészlet, mely 5 ^o /.-val kamatoz			24,599	60
2	Értékpapírok :				
	a) 139,000 frt Magyar Földhitelintézeti záloglevél al pari a rajta függő szelvényvel 1870. december 31-ig	148,274	16		
	b) 131,950 frt földtehermentesítési kötvény al pari és rajta függő szelvény 1870. december 31-ig	133,078	67		
	c) Különféle államkötelezvények értéke	17,514	—		
	d) Sorsjegyek értéke	1,697	75		
	e) Részvények értéke	14,300	—		
	f) Szitányi alapítvány 10,000 frt földtehermentesítési kötvényben	10,000	—		
	g) 7200 frt egységes államkötvény	4,476	—	321,340	58
3	Az akadémiai épület értéke			1,000,000	—
4	Kívül fekvő alapítványok :				
	a) 6 ^o /.-sek	194,238	70		
	b) 5 ^o /. "	240,950	—		
	c) 4 ^o /. "	84	—		
	d) Kamat nélküliek	14,239	—	449,511	70
5	Hátralevő kamatok a fennebbi alapítványok után			14,264	84
6	Külön alapítványok :				
	a) Wodianer-féle alapítvány nemzetgazdasági célokra egy váltóban	2,293	16		
	b) Reseta alapítvány	26,100	—		
	c) Kazinczy alapítvány	970	—	29,363	16
7	Felszerelési számla			272	32
8	Könyvtár			5,000	—
9	Követelések			1,441	76
10	Előre kifizetett és 1871-re eső tiszti- és segédszemélyzeti illetményre			866	97
11	Künn álló előlegek			1,562	—
12	Szepesi takarékpénztári könyvecske			416	67
13	A biztosító társaságnak anticipált kamat			600	—
				1,849,239	60

Vagyon-mérlege 1870. deczember 31-én.

Folyó sz.	Passivum	Osztr. értékben			
		frt	kr	frt	kr
1	Alapítványok az Akadémia kezelése alatt :				
	a) Széchenyi emlékszobor	40,635	94		
	b) Székely kivándorlási alap	12,991	25		
	c) Dora alapítvány	2,397	52		
	d) Herczeg Czartoriczky alapítvány	1,061	25		
	e) Hölgy alapítvány	5,852	28		
	f) Herczeg Eszterházy képtár megvé- telére	999	58		
	g) Akadémia nagy terem kifestésére	1,187	53		
	h) Kazinczy alap készpénzben 5,359 frt 53 kr. papírértékben 970 „ — „			6,329	53
	i) Reseta alapítvány készpénzben 40,577 frt 84 kr. papírértékben 26,100 „ — „			66,677	84
	k) Szitányi Ulmann alapítvány 10,000 frt — kr. kamatok 488 „ 24 „			10,488	24
	l) Wodianer Albert alapítvány	2,333	20	150,954	18
2	Az Akadémia tartozásai :				
	a) Biztosító társaságnak	40,000	—		
	b) Magyar Földhitelintézetnek	15,314	09		
	c) Különféléknek	3,343	32	58,657	41
3	Előre fizetett házbér, mely az 1871. évet illeti			1,525	65
4	Akadémiai vagyon :				
	1869. november 1-jén	1,587,524	95		
	Nyeremény, azaz több vétetett be, mint kiadatott 1869. november 1-től 1870. deczember 31-ig	50,577	41	1,638,102	36
				1,849,239	60

Magyar Földhitelintézet
pénzügyi osztálya,
mint a Magyar Tudományos Akadémia
vagyonának kezelője
Lukács. Trebitsch.

Folyó sz.	Kiadás.	Osztr. értékben			
		frt	kr	frt	kr
1	a) Történelmi bizottság	15,231	79		
	b) Archaeologiai bizottság	7,776	27		
	c) Mathematicai és természet-tudományi bizottság	5,021	02		
	d) Nyelvtudományi bizottság	2,633	15		
	e) Statistikai és nemzetgazdasági bi- zottság	1,553	40	32,215	63
2	a) Könyvkiadási számla	8,110	69		
	b) Nyomtatási számla	266	43	8,377	12
3	Fizetett kamatok:				
	a) Biztosító társaságnak	2,400	—		
	b) Pesti takarékpénztárnak	1,241	89		
	c) Budai takarékpénztárnak	2,611	29		
	d) Magyar Földhitelintézetnek	1,129	—		
	e) Az Akadémia által kezelt alapítvá- nyok után	4,836	82	12,219	—
4	Különbözetek a vagyon felvétel 1869. nov. 1-én és a lezárás közt, mely 1870. évi decz. 31-én történt.			1,416	43
5	Költségszámla állása:				
	a) Akadémiai rendes tagok illetménye .	7,717	50		
	b) Akadémiai főtisztek illetménye . .	9,743	75		
	c) Tisztviselők illetménye	7,801	27		
	d) Szolgák fizetése . 4,008 frt 50 kr.				
	„ ruházása . 993 „ 64 „	5,002	14		
		30,264	66		
	Fizetett jutalmak.	2,123	35		
	Világítás, fűtés és más egyéb nagyobb és apróbb kiadások 1869. nov. hó 1-től. 1870. decz. 31-ig	5,736	26	38,124	27
6	Tiszta eredmény 1869. november hó 1-től 1870. december 31-ikéig melylyel az akadémiai vagyon szapo- rodik			50,577	41
				142,929	86

Folyó sz.	Bevétel.	Csztr. értékben			
		frt	kr	frt	kr
1	Bevételezett kamatok :				
	a) 6% alapítványok után	12,333	72		
	b) 5% " "	11,998	85		
	c) 4% " "		4 20		
		24,336	77		
	d) Magyar Földhitelintézetnél folyó számadás után	2,755	63		
	e) Különféle tartozások és betétek után	1,570	46	28,662	86
2	Értékpapírok utáni szelvény, tökenyereség kisorsolt értékpapíroknál, és nyeméremény az által, hogy azon értékpapírok, melyek el nem adatnak, al pari vétettek fel			54,837	49
3	Házbérek az Akadémia-palotára fordított építkezési, javítási és más egyéb házi költségek levonásával			13,591	77
4	Különféle hagyományok			30,254	92
5	Különféle adományok			582	82
6	Az államtól történelmi czélokra			15,000	—
				142,929	86

Magyar Földhitelintézet
 pénzügyi osztálya,
 mint a Magyar Tudományos Akadémia
 vagyonának kezelője
 Lukács. Trebitsch.

Hagyományok és adományok

1869. november 1-től 1870. december 31-éig.

	Folyó sz.		Osztr. értékben			
			frt	kr	frt	kr
a) hagyományok.						
1869.						
nov.	20.	1	Bossányi Kamil	100	—	
decz.	2.	2	Simovits Lipót	9	—	
"	29.	3	Kovács Pál	100	—	
1870.						
jan.	27.	4	Oszterhuber József	200	—	
febr.	17.	5	Murányi Ignác	500	—	
"	21.	6	Pathó János	4,941	22	
mart.	28.	7	Konopi Czigler Antal	400	—	
april	2.	8	Rhédey László	223	—	
"	11.	9	Balassa Antal	500	—	
"	19.	10	Ifju Ladányi Gergely	50	—	
május	31.	11	Lipthay Antal	500	—	
julius	9.	12	Horváth Károly	20	—	
"	18.	13	Haudinger János	100	—	
okt.	11.	14	Staniszló Ferencz	500	—	
nov.	1.	15	Káldi Miklós	11,600	—	
"	28.	16	Parola Ferencz	500	—	
decz.	3.	17	Riegler Ignác	11	70	
"	5.	18	Szathmáry Karolina	10,000	—	30,254 92
b) adományok.						
1869.						
decz.	13.	19	Verseri mérnöktől	50	—	
"	27.	20	Oltványi Pál	200	—	
1870.						
nov.	3.	21	Báró Mednyánszky Dénes	32	82	
"	14.	22	Takács István	300	—	582 82
			Összesen			30,837 74

Magyar Földhitelintézet

pénzügyi osztálya,

mint a Magyar Tudományos Akadémia
vagyonának kezelője

Lukács.

Trebitsch.

JELENTÉSEK

A

MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA

MDCCCLXXI. MÁJUS XVI-KI

(XXXI-DIK)

NAGYGYŰLÉSÉN

ELDÖNTÖTT

JUTALMAZÁSOKRÓL

S TÖRTÉNT

ÚJ VÁLASZTÁSOKRÓL.

PEST,

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM“ NYOMDÁJÁBAN.

MDCCCLXXI.

JELLENTEREK

MAGYAR TUDOM. AKADEMIÁ

MÓDELTETT MŰVEI

1871

MAGYAR TUDOM. AKADEMIÁ

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

NY. VÁLLALKODÁS

1871

MAGYAR TUDOM. AKADEMIÁ

MÓDELTETT MŰVEI

I.

JELENTÉS

AZ 1870-KI AKADÉMIAI NAGYJUTALOMRÓL.

Az 1870-ről hátralékban maradt, s az 1864—1869 évkörben megjelent *mathematikai* munkákat illető akadémiai nagyjuttalom, a III. osztály jelentése alapján, mely az e szakban tapasztalt örvendetes lendületről tanúskodik, következő munkának íteltetett: „Földmértan, mérnöki használatra, különös tekintettel hazai viszonyainkra. XVI. táblával. Pest, 1869.“ szerzője *Kruspér István* műegyetemi tanár, — mint a mely munka első magyar kézikönyv, mely a gyakorlati mértant kimerítőleg tárgyalja; irodalmunkban úttörő; s nemcsak a tudomány színvonalán áll, hanem azt sok részben előbbre is viszi, s gyakorlati haszna jelentékeny, és nagyon élénken érzett hézagot tölt ki.

E szerint a juttalom *Kruspér* urnak kiadatni rendeltetett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtítkár.

JELENTÉS

AZ 1870-KI MARCZIBÁNYI-JUTALOMBÓL.

Az 1870-ről hátralékban volt Marczibányi-mellék-jutalom az 1864—69 évkörben megjelent *mathematikai* munkák közül, a III. osztály jelentése alapján, következő munkának íteltetett: „Az érczek előkészítésének elvei és gyakorlati szabályai: 149 ábrával. Pest 1869.“ szerzője *Pécs Antal* pénzügyi osztálytanácsos, — mint a mely a címében kifejezett tárgyat, a bányászati tudomány egy érdekes és fontos ágát, oly módon adja elő, hogy e munka, bármely irodalom terén is, kedves jelenség gyanánt üdvözlötnék; párosulván benne jeles elméleti és gyakorlati képzettség világos előadással, s 149 könyomatú ábrái oly tökéletesen lévén, maga a szerző által, rajzolva, hogy azok után bizvást el lehet indulni az illető gépek és készülékek szerkesztésénél.

A jutalom tehát Pécs urnak kiadandó.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

III.

JELENTÉS

AZ 1871-KI AKAD. NAGYJUTALOMRÓL.

Az 1871-ki, 1865—1870 évkörben megjelent, s *bölcsészeti* szakba tartozó munkákat illető akadémiai nagyjutalom, a II. osztály jelentése alapján, következő czimű munkának íteltetett: „Nevelés tudomány, műveltebb közönség számára. Irta *Lubrich Ágost*. Pozsony, 1868.“ négy kötet — mint oly műnek, mely számba véve s önállólag felhasználva az összes neveléstani irodalom jeleseinak buvárlatait, s mindenkor figyelve a hazai nevelésügy viszonyaira, a nevelés és tanítás kérdéseit rendszeresen, részletesen tárgyalja, s az olvasót minden kérdésben kellőleg tájékoztatja s mely ezenfölül jó előadása, csinos és szabatos nyelvezete által is ajánltatik.

E szerint a jutalom *Lubrich Ágost* urnak kiadatni rendeltetett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

IV.

JELENTÉS

AZ 1871-KI MARCZIBÁNYI JUTALOMRÓL.

A Marczibányi alapítványból az 1865—70-ki évkör lefolyása alatt nyomtatva megjelent *bölcsészeti* munkák közül a nagyjutalommal koszorúzottat becsre követő munkának 1871-ben kijáró mellékjutalom, a II. osztály jelentése alapján, következő czímű munkának ítéltetett: „A Bölcsészet Története. Első kötet. Ó kor. Irta *Domanovszky Endre*. Pest, 1870.“ — mint a mely, szabatos és folyó előadásban, a görög bölcsészet történetét oly nagy mérvben, oly pontos részletességgel, oly mindenoldalúsággal tárgyalja, hogy e téren egyedül áll irodalmunkban, sőt külföldi e nemű jobb munkákkal is kiállja a versenyt.

E szerint a jutalom *Domanovszky Endre* urnak kiadatni határoztatott.

Az osztály jelentése dicsérettel emlité föl *Haberern Jonathán* aristotelesi fordításait, nevezetesen a *Lélektan* és *Politika* fordítását, melyeket azonban csak eredeti munka nemlétében lehetett volna e jutalomnál tekintetbe venni.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtítkár.

V.

JELENTÉS

A SÁMUEL-DÍJRÓL.

Az 1870-re szóló Sámuel-díj, az azon évben megjelent nyelvtudományi értekezések közül, az I. osztály véleménye alapján, *Brassai Sámuel* r. t. „A magyar bővített mondat“ (Megjel. Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. X. sz. 1870.) czimű értekezésének íteltetett, mint a mely a magyar syntaxis némely homályos kérdéseit sikerrel világosítja meg, az élő beszéd alapján a mondatbeli hangsúly természetéből igyekezvén kimagyarázni a magyar mondat szabályait.

E szerint a jutalom kiadása elrendeltetett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

VI.

JELENTÉS

A GOROVE-PÁLYÁZATRÓL.

A Gorove alapítványból kitűzött jutalom kérdésre: „Hazai és külföldi iskoláztatás a XVI. században“ stb. beérkezett egyetlen pályamunkának, a II. osztály jelentése alapján, megítéltetett a jutalom, mint oly műnek, mely a kitűzött kérdést legnagyobb részt teljes sikerrel megoldotta s irodalmunkban nyereségnek tekinthető; de vannak egyes hiányai, melyek, kiadás előtt, a bírálók tüzetes kimutatása szerint kijavítandók, valamint a munka előszavában ígért „adalékok“ is, hozzá csatolandók lesznek.

E szerint az „Inter stridentes“ stb. jelígés levél felbontatván, abból

Frankl Vilmos

papnöveldei tanár, akad. I. tag
Esztergomban,

név tünt ki; s részére a jutalom ki fog adatni.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtítkár.

VII.

JELENTÉS

A DÓRA-PÁLYÁZATRÓL.

A Dóra Szilárd által kereskedelmi tudományos pályakérdések kitűzésére rendelt alapítványból hirdetett jutalomra beérkezett egyetlen pályaműnek, a II. osztály jelentése alapján, megítéltetett a jutalom; miután a bírálók egyhangúlag jutalomra és kiadásra méltónak jelenték, mint oly művet, mely teljesen megoldja a pályakérdést s gazdag tartalmánál s a külföldi tanintézetek bő ismertetésénél fogva nemcsak nyereséynek tekinthető irodalmunkban, hanem az itt-ott simitandó irány mellett élvezetes és tanulságos olvasmányul is kínálkozik; egyszersmind az ügy országos rendezése körül kiválóan lehetne használni.

Felbontott jeligés leveléből („A kereskedő hivatása“ stb.) következő név tűnt ki:

Mattekovics Sándor,

a kereskedelemügyi m. kir. ministeriumban titkár.

Pesten, gránátos-útca 1. sz.

kinek tehát a jutalom kiadandó.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. május 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtktár.

VIII.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI RÓMAI-TÖRTÉNETI PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából kitűzött jutalomra beérkezett „Róma Története“ czimű egyetlen pályamunkának, a II. osztály jelentése alapján, a jutalom odaitéltetett; miután a bírálók, mint oly művet, mely az elébe tűzött feladatot helyesen felfogva, kellőleg megoldotta, s így használható s alkalmas, sőt jeles kézikönyvül szolgálhat a magyar olvasó közönségnek, jutalomra, s némi, leginkább nyelvi javítások után, kiadásra is ajánlották, s irodalmunkban szükségpótló, sőt minden tekintetben nyereségnek mondható könyvnek jellemezték.

E szerint a „Die römische Geschichte ist ein grosser Inductionsbeweis“ stb. jeligés levél felbontatván, abból

Pór Antal,

tanár, Nagy-Szombatban,

rév tünt ki, s a jutalom kiadása elrendeltetett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

IX.

J E L E N T É S

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI METEOROLOGIAI
PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából kitűzött pályafeladatra: „Kivántatik Népszerű Légtünnettán“ stb. beérkezett egyetlen munkának, a III osztály jelentése alapján, megítéltetett a jutalom; tekintve, hogy a tárgyat alaposan, a tudomány állásához, honi viszonyainkhoz, s művelődési érdekeinkhez mértén adja elő, nyelve csinos és gördülékeny, s így a jelen pályázathoz kötött kellékeknek megfelelő. Szükséges azonban, hogy szerző, munkáját, kiadás előtt, az egyik bíráló által részletesen kiírt helyeken, a hiányzó magyarázatokkal bővitse.

Felbontatván a „Valamint az eszmék“ stb. kezdetű jelígés levél, abból e név tünt ki:

Szabó Ignác,

egri főgymnasiumi tanár,

kinek is a jutalom kiadatni határozottatott.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI LOGIKAI PÁLYÁZATRÓL

A Magyar Hölgyek alapítványából kitűzött pályafeladatára: „Kivántatik a Logika kézikönyve“ stb. beérkezett három pályamunka egyikének sem íteltetett oda a jutalom, miután, a II. osztály jelentése szerint, a bírálók többsége egyiket sem tartja méltónak jutalomra vagy kiadásra. Az I. számú sokoldalú olvasottságról s önálló gondolkodásról tesz ugyan tanúságot, nyelve is elég szabatos, bár műszavai néhol határozatlanok; de egyes, figyelemre méltó helyei mellett, egészben a tárgy kezelésénél, a fogalomtan ingadozásánál, s főleg polemicus színezeténél fogva, az alapítvány céljának, mely „népszerű kézikönyv“ nem felel meg. A II. számúban feltűnő a lélektani határozatlanság, s alig nyújt egyebet, mint a „Formalis Logica“ kézikönyveiből összeállított kivonatokat. A III. számú, tartalmilag gazdag, de világosság és szabályosság nélkül; nyelve sem szabatos.

Minélfogva a jutalom ki nem adása határozatba ment, s a jeligés levelek felbontatlanul megsemmisítettek.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,

főtítkár.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPITVÁNYI EMBERTANI PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából „Anthropologiai kézikönyvre“ kitűzött jutalomért versenyző két pályamunka egyike sem ítéltetett méltónak a jutalomra, miután a II. osztály jelentése szerint, az I. számú, száraz, vázlatos, szolgái kivonat; a II. számú gazdagabb ugyan, de nem önálló, összefüggő s kellően rendezett egész, melynek tartalma dicséretre méltó, de alakja nem; s a munka még most inkább csak anyaggyűjteménynek tekinthető, melyből jó stilista jutalmat érdemlő művet alkothat.

E szerint a jutalom nem adatik ki, a jeligés levelek felbontatlanul megsemmisültek.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. május 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

XII.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI VEGETANI PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából kitűzött pályakérdésre: „Kivántatik a Vegetan kézikönyve“ stb. érkezett két pályamunka közül egyik sem ítéltetett méltónak a jutalomra; minthogy, a III. osztály jelentése szerint, az I. sz. Garayból vett jeligés pályamű általában igen gyenge; a II. számú, melynek jeligéje Goethéből van, jobb ugyan, s egyik bíráló szerint, némi hiányai daczára is, megfelel a követelménynek; de a másik kettő szerint, szűk keretben igen sok tárgyra terjed ki, ezért nem elég világos, különösen az elméleti és magyarázó rész bágadt és hiányos, s nem alkalmas arra, hogy azon körökben, melyek számára írva van, kedves olvasmányul szolgálja.

E szerint a jeligés levelek felbontatlan tűznek adattak.

Kelt Pesten, a M. Tud. Akadémia 1871. május 16-án tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

XIII.

JELENTÉS

A HÖLGYALAPÍTVÁNYI ÁSVÁNYTANI PÁLYÁZATRÓL.

A Magyar Hölgyek alapítványából az „Ásványtan Alapvonalait“ kívánó pályafeladatra beérkezett egy pályamű nem ítéltetett méltónak a jutalomra, miután, a III. osztály jelentése szerint, mindkét bíráló gyengének tartja, sem a beosztásból, sem a fogalmak értelmezéséből ki nem tűnik, hogy a szerző alapos jártassággal bírna e szakban.

Minélfogva jeligés levele („Semmi sem mulja felül az örömet“ stb.) felbontatlanul semmivé tétetett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 16-kán tartott nagygyűléséből.

Arany János,
főtitkár.

J E L E N T É S

A M. T. AKADÉMIA ÚJ VÁLASZTÁSAIRÓL.

A M. T. Akadémia mai napon tartott Elegyes ülésében megválasztottak:

Elnökké: Lónyay Menyhért, másodelnök.

Másodelnökké: Csengery Antal, igazg. és rendes tag.
Folytatólag, a nagygyűlésen:

Igazgató tanács tagjaivá:

1. Toldy Ferencz, rendes tag.
2. Horváth Mihály, rendes tag, s osztályelnök.

A z I. O s z t á l y b a:

Rendes tagnak: Budenz József, lev. tag.

- Levelező tagnak:* 1. Szarvas Gábor, pesti kir. gymnasiumi tanár.
2. Szénássy Sándor, pesti ág. hitv. gymnasiumi tanár.

- Külső tagnak:* 1. Wiedemann Ferdinánd, a sz. pétervári akadémia tagja, ugyanott.
2. Kreutzwald Frigyes, a dorpati észt tud. társaság tiszt. tagja.

A II. o s z t á l y b a:

- Rendes tagnak:* 1. Rómer Flóris, lev. tag.
2. Szabó Károly, lev. tag.
 3. Salamon Ferencz, lev. tag.

- Levelező tagnak:* 1. Lubrich Ágost, egyet. tanár.
2. Dr. Hajnik Mihály, győri jogtanár.
 3. Domanovszky Endre, bölcsészettanár, Sopronban.

A III. Osztály:

- Levelező taggá:*
1. Dr. Jurányi Lajos, egyet. tanár.
 2. Dr. Hofmann Károly, m. geologiai intézeti fő geolog.
 3. Kenessey Albert, hajós kapitány, minister. osztálytanácsos.
 4. Tóth Ágoston, honvéd ezredes s egyetemi tanár

- Külső tagnak:*
1. Scacchi Archangelo, nápolyi egyetemi tanár, s az egyetem rectora.
 2. Parlatore Fülöp, a florenczi múzeum igazgatója.
 3. Boissier Edmund, Genfben.
 4. Fenzl Ede, bécsi egyet. tanár s a növénykert igazgatója.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1871. máj. 17-én tartott Elegyes üléséből, illetőleg nagygyűléséből.

Arany János,
főtktár

I.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÚJ JUTALOMTÉTELEI.

Az I. Oszályból.

1.

A gróf Teleky József-féle drámai jutalomért 1872-re vígjátékok pályáznak. Csupán tiszta vígjátékok fogadtatnak el, tehát a bohózatok mellőztével. A verses forma előnyéül tekintetik a műnek, hason vagy közel hason becsű társak felett.

Jutalma száz arany.

Határnap 1871. december 31-ke. A jutalom 1872. márcz. 19-én adatik ki.

A jutalmazott mű, előadásra, a nemzeti színház sajátja leszen; kiadásra a szerzőé marad.

2.

Kivántatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezel, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrástanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes feltalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta

és szabályos megalkotására nézve, költészetünk díszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gr. Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból kétszáz arany.

Határnap 1873. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátni.

A II. O^sztályból.

1.

Az 1872-ki akadémiai nagyjutalom (200 arany) és Marczibányi mellékjutalom (50 arany) az 1866—1871-ki évkörben nyomtatva megjelent, s a társadalmi tudományok körébe tartozó munkák legjobbjainak lévén oda itélendők: figyelmeztetnek az ily munkák szerzői, hogy művöket 1872 január végéig a főtítkárhoz küldjék be, feljegyezvén röviden, a mit munkájuk kiváló vonásának tartanak. Azonban e figyelmeztetésnek korán sincs az az értelme, mintha a be nem küldött munka, melyről a tagoknak tudomásuk van, nem pályázhatna; sőt, ha az Akadémia kiadásában jelent volna meg, vagy könyvtárába már beküldetett volna, hivatkozás történhetik arra, hogy a beküldött munkával szerző pályázni kíván.

2.

Adassanak elő az örökösödési kötelés rész (Pflichtstheil) jogi alapja s elmélete, fény- és árnyoldalai, és a különféle régiebb s újabb törvénykönyvek arra vonatkozó rendeletei, összehasonlítva egymás közt, s az ősi magyar törvény örökösödési rendszerével.

Jutalma a Sztrókay Anta-l-alapítványból száz arany.
Határnap 1872 decz. 31-ke.

A jutalmazott munka szerző tulajdona marad, ki azt kiadni köteles.

3.

Másodszor.

Kivántatik Erdély polgári alkotmánya s közjogi állapotának ismertetése 1002-től 1540-ig, különös tekintettel Magyarországhoz való viszonyára.

Jutalma a Vitéz-alapítványból nyolczvan arany.

Határnap 1873. jan. 31-ke.

A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

4.

Másodszor.

Kivántatik: a Logika kézikönyve. Kiterjedése legalább 12—15 közép 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel: hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett népszerű, csinos és szabályozott nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázati szabályok. 9. pont).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ötszáz forint.

Határnap 1872. decz. 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

5.

Másodszor.

Kivántatik az Anthropologia kézikönyve. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatlan föltétel (mint a 4. számnál).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ötszáz forint.

Határnap 1872. decz. 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A III. Osztályból

1.

Másodszor.

Adassék elő a **Vegytan**, az új elmélet alapján, népszerű modorban, különös tekintettel a közéletre. Kiterjedése 15—20 közé 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel, hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett azonban lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázati szabályok. 9. pont).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ötszáz forint.

Határnap 1873. decz. 31-ke.

A pályanyertes mű az Akadémia tulajdona.

2.

Másodszor.

Irassék egy, az **Ásványtan** elemeit népszerűen tárgyaló munka, kiváló tekintettel a fontosabb vagy a közéletben előforduló fajokra. — Kiterjedése 15—20 közé 8-r. nyomtatott ív.

Múlhatatlan föltétel (mint fentebb az 1. számnál).

Jutalma a Hölgyek alapítványából ötszáz forint.

Határnap 1873. decz. 31-ke.

A jutalmat nyerő munka az Akadémia tulajdona.

II.

MAR KIHIRDETETT ÉS FÜGGŐBEN LEVŐ JUTALOMTÉTELEK.

Az I. Osztályból:

1.

A gróf Karácsonyi-féle jutalomért 1872-re komoly drámai művek versenyeznek, — hova nemcsak szomorújátékok, hanem másnemű, történeti, regényes, polgári színművek, drámai erkölcsrajzok stb. is értetnek. A jutalom a viszonylag legjobb műnek csak úgy adatik ki, ha az egyszersmind drámai, színi és nyelvi tekintetben is becsesnek, s így kitüntetésre méltónak találhatik.

Jutalma kétszáz arany.

Határnap 1871. deczember 31-ke. A jutalom 1872. márcz. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona. Ha azonban, a sajtó viszonyok oly változtával, hogy az írói tulajdon a színházak ellenében védve lenne, szerző 3 hónap alatt ki nem nyomatná művét: a kiadás joga 10 évre az Akadémiáé.

2.

Az 1870-ben ki nem adott, gróf Karácsonyi-féle kettős pályadíj, négyszáz arany, felsőbb vigjátéokra tüzetik ki. E pályázatra tehát csak tiszta

vígjátékok fogadtatnak el. A jutalom a viszonylag legjobb műnek csak úgy adatik ki, ha az egyszersmind drámai, színi és nyelvi tekintetben is becsesnek, s így kitüntetésre méltónak találatik.

Határnap 1872. decz. 31-ike. A jutalom 1873. márcz. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű (stb. Lásd az 1. számot.)

3.

A gróf Karácsonyi-féle (rendes) jutalomért, 1874-re, versben írott bohózatok pályáznak. A jutalom a viszonylag legjobb műnek csak úgy adatik ki, ha az egyszersmind drámai, színi és nyelvi tekintetben is becsesnek, s így kitüntetésre méltónak találatik.

Jutalma kétszáz arany.

Határnap 1873. decz. 31-ke. A jutalom 1874. márcz. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű (stb. Lásd az 1. számot.)

4.

Kivántatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezel, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrástanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes feltalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotására nézve költészetünk diszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gr. Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból kétszáz arany.

Határnap 1871. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátni.

5.

Negyedszer.

A mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy mióta a nyelvújítás jogosultsága kérdésbe többé nem vétetik, és irodalmunk, főleg pedig az időszakai sőt a napi sajtó is folytonos gyarapodást veszen, nyelvünk szükség nélkül más nyelvek phrásisai után képzett számtalan — a törzsökös magyar szólásmódoknál sem szebb, sem hatályosb, sem világosb, sem szabatosb — új szólásokkal árasztatik el, mi által a nyelv saját eredeti színeztéből kivéttetik, a nélkül, hogy egyéb tekintetben nyerne:

Fejtessenek ki tehát azon elvek, melyek új szólásmódok alkotásánál szem előtt tartandók; s mutattassék ki számos példákban, mily káros befolyással volt és van, ez elvek mellözése miatt, nyelvbeli előadásunkra az idegen nyelvek hanyag, vagy szolgálai utánzása a nyelvújítás diadala óta.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból nyolczvan arany.

Határnap 1872. márczius 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

6.

A nm. m. kir. ministerium kezelése alatt álló Fekészáz-alapítványból ötszáz forint jutalom fogadatni egy, az 1867—1871-ki öt éves körben, nem magyarok számára, a hazában divatozó bármely nyelven, (a magyaron kívül) irt, a magyar nyelv és irodalom megismertetésére rendelt s nyomtatásban megjelent tan-, kézi vagy olvasókönyvek. Mire a hazai írók oly megjegyzéssel tétetnek figyelmessé, hogy bár az illető munkák be nem küldése senkit a jutalomból ki nem rekeszt, csak saját érdeküket mozdítják elé, ha e téren megjelenendő munkáikat benyújtják az Akadémiához.

A II. Osztályból:

1.

Másodszor.

Fejtsenek ki a házasságból eredő vagyoni jog viszonyok, mind a házasság felekre, mind a gyermekekre nézve, tekintettel a gyámság eseteire is. Adassanak elő azon elvek, melyek szerint hazánkban e viszonyok általában az egész árva-ügy törvények és közigazgatási intézkedések által rendezendő volna.

Jutalma a Sztrokay Antal-alapítványból száz arany.

Határnap 1871. december 31-ke.

A jutalmazott mű a szerző tulajdona marad, ki azt köteles egy év alatt közrebocsátni.

2.

Kivántatik: „Bonfiniusnak mint történetirónak jellemzése, és műve kútfőinek kimutatása s birálati méltatása.“

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.

Határnap 1873. január 31-ke.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

3.

Készíttessék a történelmi kortannak (chronologia) oly gyakorlati kézikönyve, melynek segítségével a történész a történelmi kútfőkben, főleg pedig a hazai történetet tárgyaló s annak földelésére szolgáló krónikák és okiratokban előforduló keletezéseket a jelenleg divatozó Gergely-féle idősámításra könnyen és biztosan átváltoztathassa s szerinte kifejezhesse; a török idősámítás sem mellőztetvén.

Különös figyelem fordittassék a hazánkban divatozott időszámítás körül észlelhető sajátságok kimutatására.

Láttassék el a mű a szükséges, vagy gyakorlati használhatóságát könnyítő táblákkal.

Jutalma a Hölgyek alapítványából ötszáz forint.

Határnap 1871. sept. 30-ka.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

4.

Adassék elő, kivált történet-philosophiai szempontból, a lengyel kútfők felhasználásával is, története mindazon érintkezéseknek, melyekben a magyar és lengyel nemzet politikai s különösen mivelődési tekintetben egymásra hatott.

Jutalma, hg. Czartoryski László úr adományából ezer forint.

Határidő 1872. december 31-ke.

A nyertes pályamű a szerző tulajdona marad, ki azt kinyomatni köteles.

A III. Osztályból:

Másodszor.

Irassanak le azon módszerek, melyek a bor és must vegyi vizsgálatára, különösen a főbb alkatrészek meghatározására szolgálnak, oly népszerű modorban, hogy annak nyomán egyszerű segédeszközökkel a nem szakértő is képes legyen ezen meghatározásokat eszközölni.

Jutalma a Vitéz-alapítványból nyolczvan arany.

Határnap 1875. január 31-ke.

A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

Pályázási szabályok.

1. Minden rendű pályairat a fenn kitett *határnapokig* az Akadémia főtitkárához küldendő; azokon túl semminemű ily munká el nem fogadtatván.

2. A pályamű *idegen kézzel tisztán írva, lapszámozva, kötve* legyen.

3. A szerző *nevét, polgári állását és lakhelyét* tartalmazó pecsétetes levelen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán. A pecsétetes levélben netalán feljegyzett kikötések, feltételek, vagy a verseny-ügy körül régtől fogva bevett szokásos eljárástól netán kívánt eltérések tekintetbe nem vétethetnek.

4. *Álnév* alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik.

5. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kezeirása a szerzőnek, műve a jutalomtól esedik.

6. A jutalmat *nem nyert pályairatok kézíratai* az Akadémia levéltárában maradnak.

7. A gr. Teleki-féle drámai pályázatoknál a társai közt legjobb műnek a jutalom mindenkor kijár; a többinél egyszersmind az absolut becs határoz.

8. Mind ezen feladatokra minden rendű akadémiái tagok is pályázhatnak.

9. A Hölgyek díjai melletti pályázatokra még különösen is megjegyztetik, hogy a pályaművek ivszámái csak megközelítőek, s az írók tájékozására s nem szorosán kötelező szabályul vannak fölemlítve. Az alapítók akaratához képest azonban okvetlenül szükséges, hogy a felvett tárgyak alaposan, a tudomány állásához, a kor érdekeihez, úgy a magyar mívelt osztályok szükségéi s készülete fokához mérten dolgoztassanak ki, mi ki nem zárja azt, hogy egyenesen külföldi, angol, francia, német, a czélnek megfelelő ily munkák ne vétessenek fel alapul; de ily esetben a birálat körül egybevetés

végett az eredetiek is hozzátartozassanak a pályaműhöz, megjegyeztetvén egyszersmind, hogy hasonbecsü eredeti mű mégis elsőséget nyer az átdolgozott mű felett.

Egyébiránt bármely, ha csak *formai szabálynak és elhanyagolása* elejti a szerzőt a jutalomtól.

Kelt Pesten, máj. 17. 1871.

ARANY JÁNOS,

főtitkár.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ABRAHAM LINCOLN

